

Drie lagen bebouwing met kap – Columbusstraat

WAT MAAKT DEN HAAG ZO 'HAAGS' ?

In het lustrumjaar is de visie van de Vrienden van Den Haag opnieuw tegen het licht gehouden. Belangrijk uitgangspunt in onze visie blijft het behouden van wat karakteristiek is voor de stad. Dit artikel licht toe wat dat 'Haagse' karakter is en waarom het behouden ervan zo belangrijk is.

Den Haag onderscheidt zich van de meeste andere Hollandse steden door de ligging aan zee en duinen en door het landschap, dat ver de stad insteekt en parken, bossen en velden omvat. Kenmerkend is ook de lage bebouwing in het centrum en de 19^e-eeuwse ring in de gordel van bebouwing (drie lagen met kap) van 1920 tot 1940 en in de wederopbouw wijken.

Al sinds de tijd van de Republiek herbergde Den Haag de regeringszetel van het land waarin industrie en handel zich goed hebben kunnen ontwikkelen. De welvaart die daaruit voortvloeide, bracht vanaf de 17^e eeuw een bijzonder rijke aanleg en architectuur rondom Hof en binnenstad met zich mee.

Anders dan veel Hollandse steden groeide Den Haag niet als knooppunt van routes over land en water. Achter een brede duinstrook groeiden Hof en dorp door de eeuwen heen als bestuurlijk centrum met opkomende industrie. Tot midden 19^e eeuw werd de stad binnen de singelgracht aanzienlijk verdicht. Vanaf de 20^e eeuw vestigden zich bovendien hoofdkantoren van overheidsdiensten, industrie en grote bedrijven. Hieraan dankt de stad een grote hoeveelheid middenstandswoningen van rond 1880 tot 1930. Sommige ervan waren schraal van aanleg (Schilderswijk, Transvaal), andere wat rijker, groener en gevarieerder (Regentes-Valkenbos, Archipelbuurt, Duinoord en Statenkwartier). Tegelijkertijd dankt de stad er een grote hoeveelheid comfortabele groene buurten aan, waar families die in Nederlands Indië fortuin hadden gemaakt, zich graag vestigden.

De verdeling van de buurten over het grondgebied was echter onevenwichtig: op het zand zijn de rijkere buurten te vinden, op het veen de armere buurten. Tot de 20^e eeuw vinden we

voornamelijk beneden- en bovenwoningen en de opkomst van het 'Haagse portiek' waarin in drie lagen apart ontsloten appartementen konden worden gebouwd. In de 19^e eeuw en begin 20^e eeuw groeide de industrie aanzienlijk en werd een grote hoeveelheid sociale woningen bijgebouwd (Spoorwijk, Laak, Morgenstond en het latere Den Haag Zuidwest).

De bouw van middenstandswoningen ging door: de hogere kaders in Bezuidenhout en Benoordenhout, de lagere kaders in Rustenburg, Oostbroek en in de Vruchten- en Bomenbuurt. Met de komst van de stadsvernieuwing werd er vanaf de jaren '80 van de vorige eeuw voor de instroom aan buitenlandse werknemers, die in de jaren '70 ons land binnenkwamen, gebouwd. Uitbreiding werd gevonden door Loosduinen in te lijven en door arealen te verwerven, die voorheen bij de gemeentes Rijswijk en Voorburg-Leidschendam hadden behoord (vinexwijken).

In anderhalve eeuw groeide Den Haag sterk op uitgestrekte voormalige tuinbouw- en weidegronden in de polders achter de duinen: een dichtere pakking dan drie lagen met kap was nodeloos kostbaar. Bij de naoorlogse uitbreiding werd –

Een stad verbonden met het Hof – de Koninklijke Stallen

anders dan in Rotterdam en Amsterdam - niet het galerijtype als ontsluiting gekozen, maar het portiek, met als gevolg dat de bebouwingshoogte beperkt bleef tot wat zonder lift nog comfortabel wonen was. Hoewel de jaarringen van de stad nog goed herkenbaar zijn - de 19^e-eeuwse uitbreiding, de gordel tussen 1920 en 1940 en de wederopbouw wijken - is in elk ervan op eigen wijze en met eigen middelen een Haags accent behouden, zowel qua architectuur (Nieuwe Haagse school), als met verkaveling (het gesloten stadsbeeld van Berlage en de singels en lanen van Dudoks wederopbouwplan).

Het is deze samenhang van factoren, die de stad een ontspannen groene opzet heeft gegeven en die door iedereen als Haagse kwaliteit wordt ervaren. Beeldbepalend daarbij

Bossen tot ver in de stad – Bosjes van Repelaer

zijn de grote samenhangende groengebieden, die tot in het hart van de stad lopen: het binnenduimbosgebied tussen Scheveningen en Den Haag, het groene Malieveld, de Koekamp en het Haagse Bos tussen Benoorden- en Bezuidenhoutseweg. Het schilderachtige ensemble van de Hofbuurt rond het Voorhout en de Lange Vijverberg, het Binnen- en Buitenhof en het Plein is een voorbeeld van gevarieerde bebouwing van hoge kwaliteit.

Den Haag ontwikkelde zich daarmee van voornamelijk dorp tot een stad met een fraaie historische kern met eromheen verschillende wijken met een grote eigenheid en samenhang. De Italiaans-Antwerpse koopman en humanist Lodovico Guicciardini (1521-1589) omschrijft in zijn geschiedschrijving van de Lage Landen (1567) de stad als 'ontegengesteldelijk Europa's rijkste, mooiste en grootste dorp. Waar vond je een open dorp, met zulke fraaie wandelplaatsen als de lommerrijke Vijverberg en het nette, ordentelijk beplante Voorhout?' Tussen Leiden en Delft was Den Haag 'een rariteit'. De stad miste namelijk alle kenmerken van een Hollandse vestingstad. Tot groot verdriet van stadhouder Maurits waren er geen stadsmuren, stadspoorten en in 1560 ook nog geen stadsgrachten. De handel was toen nog mondjesmaat en stadsrechten ontbraken. Tussen de machtsblokken - de grote steden uit de Republiek - ontwikkelde Den Haag zich echter tot stad met een uniek karakter.

Laten we dat zo houden!

[Werkgroep Levende Historie, tekst](#)
[Casper de Weerd, beeld](#)